

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نياشد تن من مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهيم

بدین بوم ویر زنده یک تن مباد
از آن به که کشور به دشمن دهيم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Literary-Cultural

ادبی - فرهنگی

محمد اسحاق برکت
ویرجینیا - امریکا
۲۶ نومبر ۲۰۰۹

درس امروز پښتو را این مرتبه در حالی به علاقه مندان تقدیم مینمایم که عید سعید اضحی در آستانه حلول و تجلیل است. ازینرو آنرا به همه هموطنان گرانقدر، کارکنان و مسؤولان ارجمند پورتال معزز "افغانستان آزاد - آزاد افغانستان"، شاعران و نویسندگان عزیز و گرامی نیز تبریک و تهنیت میگویم.

بیانید پښتو بیاموزیم د پښتو ۲۸ لوست (درس ۲۸ پښتو) د افعالو گردان

در درس گذشته چند فعل (مصدر) را که معانی خیلی نزدیک و مترادف دارند، در زمان حال گردان کردیم. چون یک عده دری زبانان استعمال درست و مناسب آنها را نمیدانند، لازم دیده شد که در درس امروز هر یک ازین افعال را در جملات استعمال نمائیم، تا به باریکی ها و موارد استعمال آنها خوب تر پی ببریم. و آنها عبارتند از:

– **درپدل** (استادن – توقف کردن)

– **هلهکه!** و **درپره**، **په ناستي** (ناسته) له بنوونکي سره مه غرپره دا بي ادبي ده او بچه! به پا خیز، نشسته با معلم گپ مزن این بی ادبیست.

– او سرپیه! **چپر ته داسی په بیره روان یی؟** و **درپره** له تا سره می کار دی.

او مردکه! **کجا با چنین شتاب راهیستی؟** ایستاده شو، با تو کاری دارم

و درپره، حالت امر مصدر **درپدل** است که مختصر آن **درپر** یک قومانده عسکریست که در رفتارهای نظامی یا عسکری چون (عادی قدم، موزون قدم، تعلیم قدم و خای پر خای) استعمال میگردد.

بسیاری از هموطنانم **درپر** را به غلط **درپش** و "خای پر خای" یا اختصارش "خپر خای" را "خپر خای" و "چپر خای" میگویند و یا مینویسند که درست نیست.

– **پا خپدل** (از خواب یا حالت مشابه آن برخاستن)

احمد هره ورخ له خوبه نا وخته پا خپزي، خيني ورخي بنوونخي ته هم نه شي تلای.

احمد هر روز از خواب ناوقت برمیخیزد، بعضی ایام مکتب هم رفته نمیتواند. سلیمان پر کت او برد غزبدلی وو چي ناخاپه باران شو ژر پا خپده او کورته ننوت. سلیمان بر چارپایی دراز افتیده بود که ناگهان باران شد، زود برخاست و داخل خانه شد.

- ولارېدل (صرف از حالت نشسته برخاستن، از جای خود بلند شدن)

د افغانانو دا یو منلی اوبنه دود دی چي د مشرانو پر مخ ولارېږي. این یک رسم پسندیده افغانهاست، که مقابل بزرگان به پا میایستند. کله چي بنوونکي ټولگی ته داخل شي ، صنف مشر ولارسي وايي. وقتی معلم داخل صنف میشود ، صنف مشر ولار سي يا بصورت مختصر ولار ميگويد زه نيردي شل دقيقي د سرک په غاړه ولار وم او تا ته مي انتظار اېسته. من حدوداً بيست دقيقه کنار سرک استاده بودم و انتظارت را میکشيدم. بعضی مردم ولار را بشکل ولار با واو مضموم و يا واو نیم حرکت ولار تلفظ میکنند که فعل ماضی مطلق است و معنای رفت را افاده میکند و اگر به منظور فعل امر برخاستن استعمال میشود غلط محض است. مثلاً:

هغه اوس کور کي نه شته ، هغه ولار يا لار

او حالا خانه نيست ، او رفت.

بخاطر بايد داشت که فعل (مصدر) جگېدل يعنی برخاستن و بلند شدن نیز در پښتو مورد استعمال زياد دارد. به این مثالها توجه فرمائيد:

له د غه حای نه جگ شه دلته ودرېره چي دغه سپين ږيري کيږي.

ازینجا برخیز اینجا ایستاده شو که این ریش سفید بنشیند.

د محمد عمر خان رتبه اوس جگه سوي ده هغه اوس زموږ مدير دی.

رتبه محمد عمر خان حالا بلند شده، او حالا مدير ماست.

ب - گردان فعل حال افعال متعدی:

برای گردان افعال متعدی در زمان حال بازهم به ریشه فعل ضرورت است که در اخیر آن ضمائر

متصل ذیل علاوه میگردد

(م)	- د مفرد متکلم مذکر لپاره
(مه)	- دمفرد متکلم مؤنث لپاره
(مجهوله ي)	- دمفرد مخاطب لپاره
(معروفه ي)	- د مفرد غایب لپاره
(و)	- د جمع متکلم لپاره
(ئ)	- د جمع مخاطب لپاره
(معروفه ي)	- د جمع غایب لپاره

د وهل فعل گردان : (د فعل رینه - وه)

زه وهم

زه وهمه

ته وهي

هغه وهي

موږ وهو

تاسو وهي

هغوی وهي

د لوستل فعل گردان : (د فعل رینه - لول)

زه لولم
زه لولمه
ته لولي
هغه ، دا لولي
مور لولو
تاسو لولئ
هغوی ، دوی لولي

به این صورت میتوانیم تمام افعال را در زمان حال گردان نمائیم.

حالت منفی فعل حال:

آنچه پیش ازین گردان کردیم حالت مثبت افعال در زمان حال بوده است. برای تصریف حالت منفی آنها کفایت میکند که علامه منفی (نه) را میان ضمائر منفصل و فعل جا داده حالت منفی فعل را بسازیم. مثلاً :

زه نه لولم ، هغه نه لولي ، مور نه لولو ، تاسو نه دربرئ ، ته ولي زمور کور ته نه رايئ؟

هغوی ببخایه خبرې نه کوي. ولي نه دربرئ؟ تر خو دواړه یو خای لار سو.

حالت امر حاضر مثبت و منفی :

برای مفرد مخاطب فقط با ایزاد (هـ) و برای جمع مخاطب باتصال (ی) در اخیر ریشه فعل امر مثبت و با تزئید علامه نفی (میه) در اول امر حاضر مثبت ، امر حاضر منفی بدست می آید.

خه ! وهه ! لوله ! لیکه ! گرزه ! وهئ ! لولئ ! وغرپرئ !

یک نکته را بخاطر داشته باشید که امروز در زبان محاوره و تحریر بیشتر یک (و) در اول فعل امر نیز می فزایند که حتی درست تر همین باشد (بجز در فعل تلل و....)

ووهئ ! ولوله ! وگرزه ! ولیکئ ! وخوانده ! وژارئ !

اما در فعل امر منفی به این (و) دیگر ضرورت نیست.

میه وهه ! میه گرزئ ! میه خاندئ

در فعل امر مصدر تلل اگر (و) علاوه میشود آنگاه خواهیم داشت:

وخه ! وخئ ! یعنی بیرون شو یا بیرون شوید!

تر بل پښتو لوست مو په خدای سپارم ، روغ او رمت اوسئ!